

راویان معتبر مثل ارباب عمامہ چندیں جا کر سی ہائے چو میں از قبیل منابر نصب کردہ
مناسب ہر ماہ و ہر روز مثلاً در ماہ رمضان المبارک فضائل صوم و در
ذیحجہ احکام مناسک حج و عمرہ و در ماہ محرم مقدمات روضۃ الشہداء با داہائے
فضیح تقریر کردہ ذہن نشین عوام می کنند و این جماعت را یہ رفت می آرند
و مبلغے مقتد بہ باین تقریب تحصیل می نمایند و ستا مزاجان بشغف تمام میل
باین مجامع دارند و خام طلبیان بدوق مالا کلام بگردش حلقہ می بندند و اکثر با
تا دو پاس شب این وعظ و تذکیر میکنند ال تنجیم و رمال ابلہ فریب ہم معطل
نیتند قرعہ معرکہ جداگانہ انداختہ از روئے پردہ سرا بر تضحیات در ضمایر معنیات
بر می دارند مردم از اقبال و ادبار خود مستفسر می شوند و بوا عیدش دلخوش گردیدہ
بفدر استعداد می گذرانند۔ حکمت پیشگان عذر انگیز چندیں جا در فضائے
چوک آب پاش کردہ و فرش ہون گسترہ اصناف دوارا در خریطہ ہائے
رنگیں کہ در حقیقت خاک اہ باشد بر روئے دوکان چیدہ خود ہارا محتشم
از لباس و چند ہا مقطع سترچی می نشینند و خواص ادویہ و منافع آنرا بتقریر
رنگین و ادائے دلنشین بوجہ بیان می کنند کہ سفیہاں بر یکنگر سبقت کردہ
خاک دوکانش نیکگذارند و سفوف و ایارج و شراب و معاجین و اقربس
و جوب و ضاد ہمہ موجود طالب از ہر جنس کہ استدعا نماید مطلبش حاصل
است خصوص جائیکہ ذکر معالجات حلق و استحکام عضو تناسل و امساک و مداوای

تشنگ و خیارک و سوزاک کہ مذکور می شود ہنگامہ عجبے است انفار و پواج
 جان کرد و جامہ کردہ ضاد و اطلیہ خرید میکنند استانزور خوش ادانی تقریر مبلغے
 گرفتہ بدست یکے نسخہ کیر خریدہد و بدست دیگرے اجزائے قضیب بغیل
 و این قرصا قہایہ بحت تمام راہ خانہ خود ہا می گیرند از فلذات کشتہ گرما گرم
 ہرچہ خواہش نماید چندیں جا آتش مشتعل و دود این نہ فلذات بسوئے
 نہ فلک متصاعد سلطان و سائڈہ در یپ با جزو اعظم است۔ چندیں جا
 برشتہ ہا بستہ بخواہشندان عرض می کنند۔ نقالان و بادہ فروشان مکاہائے
 معین و سمت ہائے متخص دارند و بوقت حاضر شدہ تمتع میگیرند از امارد
 و نوخطان اطراف و اکناف مملو نگاہ ہمیں کہ بلند شود مہرہ کش صفحہ روئے
 است و دست ہر گاہ کہ دراز گردد دست در گردن کیسوے اسلحہ فروشان
 از ہر قسم سلاح از نیام علم کردہ جوہر احتیاج کامل می کنند تا خریدارش کہ
 باشد و اتمشہ داران اجناس رنگیں بر دست گرفتہ صفحہ ہوا را آئین
 شفقے می بندند تا چشم مشتری مائل کد ام رنگ کرد و تمنیات و تنقلات
 را در زیر بغل یکدیکہ میفروشند دست دراز کردن لقمہ حوالہ دہن کردن است
 میوہ و فواکہ ولایتی و ہندی دوش بدوش قسمت می کند پہلو گردانیدن
 ذائقہ را بجام رسانیدن گذر و حوش و طیور طایر حواس را بو حشت آباد پروا
 میدہد افراط بازو جرہ و کبوتر و بلبل و سایر طیور قسمے است کہ تشخیص آنہا

پیش ادراک عاجز است مگر کہ منطلق الطیر خوانده باشد و بخدمت سلیمان
 و آصف صحبت داشته باشد چندین دشت و بیابان ویراں کردہ ہر روز
 اقسام جانوری آرنڈ مشتاقان وحش و طیر تخصیص جوانان نوخیز و امارد شور
 انگیز اکثرے در آنجا بصدی آیند و صیادان تجربہ کار ازاں مرغزار کمین
 می کنند قفسہ ہائے رنگین و مصنوع خوشنما تراز قفس عنصری و پنجرہ بشری
 برخواہشمند عرض می کنند احوال سایر مایحتاج انسانی و تمتعات نفسانی
 در اں محسوس آمادہ و ہیا است و از آنجا کہ پیشگاہ قلعہ و عبور مرور امراء عمدہ است
 ہمہ روز محشرے برپا۔

چاندنی چوک از ہمہ چوک ہارنگین است و از ہمہ گذر ہا سر پاترین
 سیرگاہ موزونان است و تماشا کردہ نرہست طالبان اقمشہ عمدہ از ہر باب
 در راستہ اش آمادہ و ابواب امتعہ از ہر جنس بر روی مشتری کشادہ نوادر
 روزگار از ہر گوشہ اش گرم چشمک زدن و نقایس اعصار از ہر یک جنس
 در صد و دل بردن راستہ اش چون پیشانی نیک بختاں در وسعت آغوش
 رحمت کشادہ و نہرش چون مار العین از آب زلال آمادہ۔ در ضمن ہر دوکانے
 نعل و گوہر بخشاں بخشاں و در روئے دست ہر کار گاہے سلک لالی
 و مر و ارید نیساں نیساں یکطرف راستہ اش جوہریاں باستغنائے تمام
 و لیتین مالا کلام تکبہ بزبان دلالان ترغیب مشتری میکنند و یک سمت تجار

از اتمشہ و سائر مایحتاج در فضائے دکاکین چیدہ بفریاد تمام خریدار تخریص می نمایند
 کہ بشنود و رنشنود ما گفتگوئے میکنم رواج عطریات و طیوب اقسام بے فضولی
 گفتگوئے عطار و زمزمہ دلالان و وسایط پیشکاران بمشام ارباب خواہش پیام
 رساں و موج شوخی لطائف ہر جنس بے تمہید با بیع آرزو دار اسلسلہ جنبا
 بملاحظہ شمشیر با کہ بشکل ابروئے خمدار بتاں نگاہ تماشا محرف می خورد دست
 بقبضہ خافل زدن برہن قاطع مصلحت و بمشاہدہ اقسام کٹار با کہ با سلوب
 زبان مار جو یائے حرفیت نگاہ زد دیدن عینک مشورت کارخانہ یعنی از اقسام
 و انواع بوفوریکہ بملاحظہ اش شیشہ خانہ حوصلہ برنگ جرمی خورد حقہ ہائے
 شیشہ مختلف الاشکال ملون و مطلقا بآئین مرغوب بر سر دکاکین قسے چیدہ اند
 کہ چشم فلک حقہ باز شاید نظیر آن ندیدہ باشد و گلانی پیالہ ہائے مطبوع
 و رنگین با سلوبی در پیشگاہ دوکانہا گذاشتہ اند کہ اگر زاہد صد سالہ باشد بجزد معائنہ
 اش ہوس صہبا بہم رساند اتمشہ دوش بدوش و دست بدست کہ در حقیقت نسبت
 از دکاکین حکم ابتذال دارد و بایں خوبی و لطافت کہ شاید در کارخانہ امرابہم نرسد
 و قطع نظر ازین در فضائے شام جلوہ رنگارنگ این الوان متعذر الانحصار شفق
 را در خون میثاند و کیفیت محسوس باصرہ میگردد کہ شاید از سیرچمن بہم نرسد
 در قہوہ خانہ با کہ در عین فضائے چوک واقع اند مستعدان سخن سنج ہر روز فرام
 آمدہ داد سخن و بذلہ سنجی میدہند امرائے عالیشان با وجود علوئے مرتبت

سرے بہ تماشائے این چوک میکشد از بسکہ اشیائے غریبہ و نوادر نفیسہ
 ہر روز درینجا بنظر میرسد اگر فی مثل بضاعت قارونی بہرسد شاید کہ وفا نکند
 امیرزادہ نوجوانی ہوس سیر این چوک بخاطر داشت۔ مادرش بعد تمہید معذرت
 بے استعدادے لک روپیہ از متروکات پدرش حوالہ نمود کہ ہر چند ازین مبلغ
 نقایس و نوادر این چوک تحصیل عنوان کرد لیکن چون طبیعت عزیزالقدر
 مصروف این معنی است این وجہ محقر یا صرف ضروریات پسند خاطر
 باید نمود۔

ذکر حافظ شاہ سعد اللہ علو جلالت و سمو مناقب ایشان از

اندازہ تحریر و ترقیم بیرونست و شرح کمالات و بیان نزہت طلبان از
 از احاطہ گذارش افزوں خلائق در اعتراف مدارج ولایتش متفق اند و برنخ
 بمرتبہ قطبیت ایشان مقرر در معاوضہ بصر طاہر عدالت پیشگان قضا بعبیرت
 کرامت فرمودہ اند و در سیماوی ہدایت انمائیش انوار ارشاد بقیہ کردہ
 اکثرے طالبان سلوک بسکن معنویت موطن شان رفتہ اکتساب کمال می نمایند
 و تصفیہ و تزکیہ نفس مشغول ذکر اند مدار صحبت ایشان مبنی بر سکوت است
 خیلے مراقب می باشند و بسلسلہ عالیہ نقشبندی ربطے دارند ہذا بسامع میلے نیست
 حق تعالیٰ ہمکنار برکات صحبت فیض نعت ایشان نصیب گرداند۔

ذکر شاہ غلام محمد داوول پورہ دور باش شکوہ فقر ایشان صولت اغنیاء

بر عتبه می آرد و کلمات عظمت سمایش دولتندان را در لرزه می افکند ثبات
قدش با وجود کثرت توابع که در دائره توکل مستقیم و استقلال و ضعیفش با وصف
افراط فقر و فاقه در نماز و نعیم جمعی از فقرا و صلے و جوئے از محتاج و ضعفا هموار
در حوالی نعمت متوالی ایشان بسرمی برند و از صبح تا شام حاضر می باشند و از
مواید فتوح ذلّه خاطر خواهی برمی دارند بمقتضائے عدالت و نصفت علی السویه
تقسیم می فرمایند و احد الناس را محروم نمیگذارند بعد یکپاس شب کچھڑے پنختہ
میشود و باتفاق همکنان تناول می فرمایند و بخند اندرون هم موافق قسمت
صدمی رسد قولان کہ بقبض المرام مجاورت آستان گرامیش تمنع پذیر فیوضنا
اند و شریک غالب فتوحات چون سایه از شخص جدا نیستند و بہرہ روزگار
ہنگامہ وجد و حال گرمی دارند مکان شگفتگی عنوانش خالی از کیفیت نیست
با وضع و شریف و با اغنیاء و غریبکساں سلوکست و از سرکار بادشاہی و امرا
التماس بومیہ بہرہ جدا مبالغہ رسید لیکن مسوع نگردید از بزرگان زمانہ اند و در
فتوحات و جوال مردی یگانہ -

شاه محمد امیر از مشائخ نقشبندیہ اند و متوطن شہر اند صیبت

کالات و شرح حالات بابر کائنات مستغنی البیان است و خامہ در تحریر

اوصاف ولایت انصافش حیران اوقات مہینت سمات مصروف کسب

کمال و مزاج ہدایت اقتراحش مستغرق و مستہلک وجد و حال غیر از وقت

قبلولہ چشم معنی بندیش آشنا نیست و التزام صوم و صبر و قیام لیل از بہائے
 صبح تمیز است و اوقات روز و شب منقسم است بہ چندین قسم ہر نئے بہ طاعت
 و دعوات و بعضے اذکار و اشغال و از مشاہد و مراقبات غرض تعطیلے در امور
 معہوہہ ملحوظ احدے نگر دید بعد یکپاس شب بدرود محل تشریف برود
 بہ تعلیق و تعلیم پسران ارادت بنیان مشغول میشوند و قدرے موافق سنت
 نبوی استراحت کردہ باز بہ تہیہ نماز تہجد تشریف می آرند و تا یکپاس روز بکوت
 می گزارند اوقات تشریف خیلے معمور است و جہہ بہار کش لبریز تجلی و نور
 جنانش مرجع اہل نور است و آتاش مقصد و مطاف کشمیر ہاں اعتماد الہ
 وغیرہ عمد ہائے ہمراہیش خود را در حلقہ ارادت محسوب می کنند۔ حضرت
 نواب صاحب باہم بارہ کتاب فیوضات صحبت کثیر البرکت کردہ اند
 ندور معتد بہ گذرانیدہ۔ دریں ایام طائر روح پرفتوحش بسیر عالم سلوی
 پرواز کردہ پسرانش سجادہ نشین اند اللہم اغفر وارحم
 شاہ پانصد مہنی از مردم توران است و بعظم شد و شکوہ جبہ
 درویش عظیم ارشان از فقرائے فعلیہ جمعی با خود ہمراہ دارد و از امرائے
 تورانیہ مبلغائے خطیر برائے دیگجوش میگیرد و شہرت خر سواریش بسرحد
 تشریف رسیدہ است و از فرط خواہش ہمیں سواریرا پسندیدہ ہر شبے در خانہ
 بہانست و ہر روز در محبے خراماں درویش صلوٰۃ خوانی از ہمراہیانیش

مشہور بزرگی عامہ است و بہ طرز عجیبی بند و وعدہ نظر بغرائب ستارش
اندرون محل می برند و این معنی را وسیلہ تفرج میدانند چنانکہ کہ در وزن بست
آثار رسد سبکباری گردش موقوف بدرازشید نیست خدا کند کہ نصیب شود۔
ذکر میر سید محمد جلال نسب و حسب از چہرہ نمایاں سیماش
چون شعث آفتاب تاباں است و عظمت شکوہ مرتبہ فقر و عرفانش بذروہ
عمیق و کیوان صولت و ضعیف کہ سبق از مادہ شجاعت است زہرہ
زایران را بگداز میدہد و صد مرگفتگویش کہ مستنبط از ہبابت است
جگر مخاطبین را خون میکند جلال و جبروتش از ہیبت جلسہ شریفہ اش
پیدا است و کمال فقر و قناعتش از درو دیوار تجلی آثار ہویدا در استقامت
وضع عدیم البدل و در اعلان کلمتہ الحق با سلاطین و امراضرب المثل از زمان
خلد مکان ترک منصب کردہ بہ نزہت آباد گوشہ فقر کوس شاہی میزند
و باستثنائے تمام تعین بالا کلام اوقات بابرکات بسرمی برد درین بین
از سلاطین و امراے کبار اقسام تضرع و ابتهال در بارہ قبول سیور فال
بعل آید لیکن بے نیاز بہائے منصب فقیر گوشہ چشم طفت نگرود و از
قبول فتوح و ندور ہم ہمیں عالم است مگر از غریبے پسراں و خویشانش
در سلک ارباب مناصب انتظام دارند و آرزو میکنند کہ بفرمایش آبروئے
دارین حاصل نمایند لیکن میسر نیست محاورہ تہنیریش خیلے رنگیں است و گفتگویش

بہایت شیریں ادائے کلامش مبنی بر لطائف و ترش خوسے احوال طائفین
 ناشی از لطائف باعتراف کمالاتش جہور سکنہ دہلی متفق اللفظ والمعنی و زبان
 خاص و عام بجاہدات معنوی آمائش ناطق و گویا و این شعر مولوی نظامی
 مصداق حال کرامت اشغال است۔ **نظم**

تا بہسد جوانی از بر تو بدر کس ز رفتہ از در تو
 ہمہ را بر درم فرستادی من نیچو استم تو میداوی
 فقیر بارہا کسب سعادت کردہ و در یوزہ ہمت و التفات نمودہ - بیت
 آنانکہ خاک را بنظر کمیایا کنند آیا بود کہ گوشہ چشمے پاک کنند
 بندگان نواب صاحب یکم تہہ احرام ملازمت بستہ بودند بسبب بے توجہی
 و بے اعتنائی و کلمات نصائح بے خط گردیدہ مراجعت فرمودند۔

ذکر مجنوں نانک شاہی کہ در ضعف و نخافت مصداق
 نام خود است و بخش وضعی فقر شہرہ خاص و عام از جہہ اش استدراج
 لایح است و از فحوائے کلامش علامات برکات فایح تکبیر دل نشین در ہما
 تقطیع و تنزیم بر کنار در یادار و وقت معینے در خلوت گاہ بر آمدہ ملاقات
 طلباں را بار میدہد اکثرے از مہنود و مسلمین بداعیہ دیدنش سری باری
 تفرج گاہ میکشد و در نہایت توقیر و تکریم با و طاقی می شونند در صحن جلو
 او بمرکز معین پرستاراں مورچال طاؤس از دو طرف بہ پرواز می آرند۔

واقسام گہبا و انواع فواکہ و اصناف شیرینی در محافیش می چنید بہ ہر یکے
 ازین اقسام بقدر تقسیم میدہد و بتکمینی می نشیند کہ حاضر آزا قدرت نطق
 محسوس نمی شود و خود ہم بے ضرورت بحرف آشنائی شود و از انداز جلسہ اش
 بہرین میگرد و کہ مشغول باطنی دار و بے تکلف در محفالش جمعیتے و سکوتے در
 امرجہ مختلفہ حاضرین یافتہ می شد و ہر کس رغبت بسکوت میداشت۔ مگر
 قوالان لایقطع مجرامی کردند و با انعام مستوفی متخطط میگرد و نہ ہنود متمولین
 بسیار خدمت میکنند و بسبلغ خطیری گذرانند و بتقیدہ فاسد خود ناک و توت
 می دانند علم و فعل آں مکان در نہایت رفاه بنظر می آید جمع کثیرے
 آبیاتش معیشت دلخواہ میکنند و غیر ازین از محتاجین ہر کہ بسر و قتش
 وارومی شود بقدر قسمت کامیاب می گرد و چون مسکنش بر لب آبست کشتی ہا
 پائیش مستعد ہر روز عجب ہجومی می شود و طرفہ تفرجے دست میدہد
 یلی نشان میانہ سوار زیادہ از شمار در آنجا می آیند و در سایہ اشجار سوار
 گذاشتہ تفرج میکنند و تنہا بجنوں ملاقات می نمایند و مقاصد مستورہ
 گذارش نمودہ بہت حصول ضمایر استمداد میخواستہند زبان حالش ترنم
 باین بیت است۔

باین بیت است۔

شبے مجنوں بہ یلی گفت اے معشوق بے پروا

ترا عاشق شود پیدا اے مجنوں نخواہد شد

در برسات حوالی تکبیر اش خیلے کیفیت پیدا میکند و انتعاش غجبه بہ نرسبت
 طلبان دست می دهد و دہم محرم بقرب تعسیل شستن اعلام حضرت امام حسین
 علیہ الصلوٰۃ والسلام طرفہ انہو ہے می شود و سوادش نجب شکوہ ہے ہم میری سازد
 در صلاح کل مکانش قابل گذاشتن و خودش لاین صحبت داشتن۔

ذکر مشایخ مقدمتہ ابجیش معرکہ وجد و حال شاہ کمال در عالم

قہر خیلے رنگین و میرزا واقع شدہ اند و در تقطیع لباس و خرقة پوشی نظیر ندارند

طبوس ایشان از پارچہ ہائے نفیس باریک ساختہ میشود و در غذا ہم طرفہ

تکلف و صفای بکاری برد و باعتبار تناسب و تعادل قوی مطبوع طبایع

خلایق اند و بوجد و حال و سماع زیادہ از حد شایق و اصطلاحات صوفیہ

و استعارات مشایخ بعبارات رنگین و اشارات دل نشین ادامی کنند

و در مجامع و عرایس اکثرے حاضر می شوند و از حرکات تواجد ایشان و

سکنا ہمائے بے تکلفانہ ایشان نظارگیاں طرفہ حلقے برمی دارند و از متاب

خواینہائے اشعار فارس و ریختہ نجب تمنعے می گیرند۔ از خواندن حلاوتے

بسامع می رسد و بے اختیار متلذذ میگردد و در فکر ریختہ مدلول اسم خود

واقع شدہ اند صحبت ایشان ضمیمت است و مجلس ایشان بکیفیت۔

ذکر شاہ غلام محمد متصل طویلہ دار خانقاہ ایشانست ہر شنبہ مجلس سماع می منعقدنود

قوالان جمیع شہر دیگر ارباب ذوق حاضر می شوند و مستفیدی گردند آثار کمالات روحانی

از ناصیہ مبارک لایح است علامات ملکات فضائل نفسانی از کلام بہا انتاش فایح
 بیشتر اوقات بسکوت میگذرد و اکثرے مراقب می باشد چون ذوق
 مفرطے بسمع دارند در خانہ تاج خاں قوال کہ پنجم ہر ماہ مجلسے ترتیب
 می یابد و نامبروہ عقیدت خاصے دارد و تقدمش رونق افزائی شود بار بار
 اعتقاد کہ جہت زیارت بخد متش میروند طرفہ عنایت می فرمایند و
 بکلمات رنگین و دلچسپ محفوظ می گردانند ملازمتش بطالبان اہم است
 و صحبتش بہ مستر شدان مفتنم۔

ذکر شاہ رحمت اللہ قدوہ مشایخ شہر اند و بوفور اشتہا
 در ہمہ عالم علم۔ عمدہ ہائے بمقتضائے صفای عقیدت بیشتر بخد مت ایتنا
 مربوط اند و سایر الناس تقریب ارادت در سلسلہ علیہ اش منوط۔ حلقہ ذکر
 ہمیشہ معمور است و سماع در محفل کرامت منزل دستور چہار قبیلہ دارند و
 ہر زور بنوبت در ہر جا بنوبتہ می فرمایند۔ باوجود کبر سن قوت ہائے
 جوانانہ از اوضاع گرامیش محسوس می گردد و ہر چندے کہ کبر ز کیفیت
 معنوی واقع شدہ اند لیکن بہ تجرع دوام میل خاطر میفروش می شود۔
 غالباً بنا بر مصالحت باشد و ظاہر برائے حکمت۔ در تسطیر سفارش ارباب
 احتیاج قلم فیض رقمش بے اختیار است و در تحریک سلسلہ صدارت
 انال وجد شوا ملش در کار۔ وجود کرامت آموزش واجب لتعظیم

و قدم مہینت لزوش لازم التکریم -

ذکر اعظم خاں پسر فردی خاں برادرزادہ خاں جہاں بہادر عالمگیری
 از امرائے عظیم الشان است و بمقتضائے رنگینی مزاج و بہارت راکت
 ممدوح مطربان ہندوستان طبیعتش امارد پسند است و فراخ بخت سادہ
 رویاں در بند مدخل جاگیر اتش صرف اخراجات این فرقہ است و حاصل
 روزگارش خرچ یا انداز مقدم این طبقہ ہر جا از امردی رنگینی خبری یا بد
 برعایت دلخواہ در کمند رفاقت خودی اندازد و ہر طرف از سادہ روی
 پیامش میرسد بدام احسانش میکشد جمعے ازین گروہ بحسن سعیش بمنصب
 مناسب امتیاز یافته انیس بساط اند و بر خے بمراعات خاکیش اکتفا کردہ
 رنگ افروز محفل نشاط در سواری بشان تمام و تھمل مالا کلام بر اسپان بادیا
 سواری شونہ غرض ہر جا سبزہ رنگی بنظر می آید منسوب بہ اعظم خاں است
 و ہر کجا نو خطے جلوہ میکند از وابستہائے آن عظیم الشان یہ پرتو خال
 این گلر خاں صبح پیری را خضاب میکند و بواہمہ کم فرصتی ہائے زمان
 فرصت حیات در استجلاب و خطوط نفسانی در شتاب -

میرزا منو کہ از امیرزاد ہائے زمانہ است و درین فن سحر کاریہا
 یگانہ اکثرے از امرزادہ ہائے احکام ضروری این علم از وی آدمی گیرند
 و بنا گردیش فخر میکنند شیرازہ این محفل است و باعث انتظام

ایں بزمِ علمانِ مشاکل خانہ اش بہشت شداد است و کاشانہ اش آشیان
 مجمع پریراد ہر نوخط رنگیں کہ با این محفل ربط ندارد فرد باطل است و ہر طبعی کہ
 بایں مجمع مربوط نیست از حلیہ اعتبار عاقل مجلسش دارالعیار شاہان است
 و بزمش محک امتحان گلرخاں نقد قرائنہ حسن تا بدار الضرب بزمش رجوع
 نکند کمال عیار نیست چہ شد کہ مثل طلائے دست افشار است و یم جمال
 تا در کوزہ مجلس گزار نیابد چاندی نیست چہ شد کہ اگر نقرہ خالص است۔

قطعه

یاراں بجمارخانہ رندے چندند بامردم عیار کم پیوندند
 رندی چندند کس نداند چندند برنسیہ و نقد ہر دو عالم خندند
 ذکر لطیف خال لطف معاشرانش دستور العمل عشرت
 طراز است و ضابطہ ہائے بزمش معمول معاشران از امرزادہ ہاست
 ہمتش مصروف بزم آرائیست و جہدش مبذول نغمہ سرائے ہارات راگ
 بر تبتہ کہ نعمت خال اکثر بخانہ اش می آید و طرز نغمہ راستحسن میدارد
 و مزہ خواندش بدرجہ کہ عہدہ با تلاش باریابی محفلش دارند و محظوظ میشوند
 عطائے بے نظیر است و معاشر رنگیں تقریر علی الدوام برنگ چشم
 سرشار نشہ سیہستی است و بسان ساغر در خدمت بینا لانی قطع سرگرم
 صہبای پرستی اشعار رنگیں در ضمن صحبتہا میخوانند و نقلہائے شیریں را

در اجماع نزہت بزم نقل مجلس میگردد و اندوچوئہاے یاراں بمرتبہ ایست
 کہ ہر کہ یک مرتبہ بہ صحبتش رسید خود را آشنائے ویریں خیال کرد و رعایت خاطر
 اجباب بمشابه کہ ہر کہ یک دفعہ مربوط گردید تا مدت العمر حق التفات او بزمہ
 اش ماند تو وضعش باہمہ کس بزنک تو وضع مینا با جام برش و خویش باہمہ
 طبائع گیرائے نشہ بشام حقہ لائے بانکلف باظروف تجرع پیش ہر کدام
 غلیجہ میگذارند و گللابی لائے پاشاں با سامان نقل بے شائبہ مشارکت
 بچادی ہر یکے جداگانہ می چیند۔ یاران نغمہ سنج بنوبت داو خوش ادائی
 میدہند و حریغان خوشنوا بمراتب ترغم سرائی میکنند و دریں ضمن بطیفہ ہم
 در میان می آید و بذلہ و بدیہہ نیز چہرہ میکشاید از دو گھڑی روز تا یکپاس
 شب اجتماع این محفل است ہمیں کہ وقت معہود رسید مشار الیہ ملتفت
 استراحت است و تفرقہ دارا انجماعت بیشتر نوربائی و دیگر طوائف و خوند
 و نوازندہ و رقاص شیرازہ بخلش بوزند احوال کہ بصناعہ صرف پا انداز
 شایہی گردیدہ اینہمہ هجوم نیست لیکن مردم مخصوص جمع می شوند و یکپاس
 شب ہمیشہ بہ تعیش میگذارند۔ این شعر اکثر بزبانش میگذرد بائین
 یادگاری قلمے گردید۔ بیت

در حریم بزم مستان دور صبح و شام نیست
 گردش جام است اینجا گردش ایام نیست

ذکر کیفیت بسنت در ہر ماہے کہ بسنت واقع می شود عذہ آناہ در قدگاہ

جناب رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم طرفہ مجمعے می شود و عجب ہنگامہ از صبح آروز جمع سکنہ شہر پہ تقطیع و تزمین پرواختہ در راستہائے آن بہارستان فیض رنگینی خیابان دو طرفہ فروش ملون گسترده و آرائش اماکن جلوہ گر میشوند و در حوالی صحن آن سعادت کدہ بریکہ بگر بسنت جستہ بساط تفریح و انبساط می گسترند و چشم براہ قوالان و مجرائیان و زائران می باشند و انتظار می کنند کہ دریں ضمن در صحن قوالان و نعمہ سرایان شہر بچہل تمام و تزمین مالاکلام اقسام گلدستہ با ترتیب دادہ و ریاضین متنوعہ را در کوزہ با گذاشتہ جہتہ نیاز روح مقدس سرور کائنات علیہ افضل الصلوٰات بحال خضوع و خشوع در ہر قدم زمزمہ سنجان و در ہر خطو طین ترانہ طرازان بہ تانی ہرچہ تمام تر رہ نورد می شوند و ہمراہ این جماعت زائران شیشہ بائے رنگین گلاب و عرق بید و عرق بہار و دیگر عطریات لبریز ساختہ تختہ روی دست میگردانند و بر سر روئے متوجہان آن کعبہ تحقیق گلاب پاشی بعمل می آرند جلوہ شیشہ بائے چینی نزاو در دست پری پیکران نازمین شیشہ خانہ حوصلہ تماشائیاں را بنگ می زند و عقل مصاحت میں را فرسنگ بفرسنگ می برد و گرد راہ آن راستہ از کثرت طیوب عبیر خیز است و ہوائے در و دیوار آن مکان فائض الانوار از و فور و رایح عطر انگیز جنوں بے اختیار بملا حنظلہ این حالت مستعدنالم

و فریاد و اضطراب طبیعت بشاہدہ این جلوہ گراں ہم پلہ گرد بادِ مطربان
 رنگین و نوخیز بجلوہ ہائے عجیب و ادا ہائے غریب در فضائے آل
 شفاعت گاہ صفہائے جداگانہ بستہ با ساز و نوا مراسم بجز تقدیم میرسانند
 و قوالان معمر طرف دیگر شیرازہ بند مجموعہ نیاز گردیدہ جبہ خضوع بخاک
 و کنار باہمار ضیاعت کہ در حقیقت طاعت میدانند بے تاکید احدی مشغول
 رقص و سرودند و زوار تقاوت آثار لایقطع در اتصال اتحاف و ہدایار
 درود نامعدود از طلوع صبح تا نماز عصر نوا سنان نبوت مساعی حمیدہ
 در تقدیم بجز بکار برودہ بخانہ معاودت می نمایند و گلہائے قبول و تنابہن
 آرزوی برند و روز دوم بہ ہمیں ضابطہ نغمہ طرازان با ساز و نوا بزیارت
 حضرت قطب الاقطاب میروند و وظائف بندگی مودی ساختہ در صحن
 مراجعت بطوائف حضرت چراغ دہلی شمع امید روشن می کنند و روز
 سوم بجناب حضرت سلطان المشائخ کہ بسبب قرب شہر مرجع جمہور
 خلایق است و بسبب فرط عقیدت طوائف امام خیلے بطوائف شایق
 مجلس خاصے منعقد می گردد و بوجہ احسن بزم سماع ترتیب می یابد صوفیہ در
 وجد و حال گوئی مسابقت از اقران و امثال می ربایند و مشائخ و فقراء
 تمتع خاطر خواہ حاصل می نمایند تاریخ چہارم نظر بر این کہ مرقد حضرت شاہ
 حسن رسول نما در عین شہر واقع است و طوائف ارباب نغمات را رجوع

تماشا ست طرفہ مجموعی ہی شوو کہ از کثرت اشخاص عبور و مرور زائران منتظر
می گردد و حوالی آن مکان فیض آگین بسبب هجوم اہل غنا و کثرت نقالان
بآں ہمہ وسعتی کہ دارد تنگتر از دیدہ مورمی نمایند و روز پنجم سواد پیشگاہ فلک
اشتباه حضرت شاہ ترکمان بسبب انعقاد ارباب نشاط و حال و اجتماع
اصحاب حسن و جمال رشک انجم و پرویں و محسود فصائے خلد بریں میگرد
چوں اکثرے قوالان عمدہ در جوار آل کرامت آتار ساکن اند بادائے حقوق
جوار بیشتر از جامائے دیگر تازکی و رنگینی با بعضی می آزند و سامعیاں را
ممنون می گردانند روز ششم بطریق معہود بنجانہ بادشاہ و امراء رجوع نموده
باستیلاب منافع و حطام دنیوی مشغول می شوند و شب ہفتم این ماہ ارباب
رقص بہیئت مجموعی بر قبر عزیزی کہ در احدی پورہ مدفونست حاضر گشته
قبرش را بشراب ناب می شویند و ہمہ شب بے اہتمام متنفسے مرتبہ بمرتبہ
برقص و سرود پرداختہ صدور این حرکات را ذریعہ ترویج روحش میدانند
قوالان ہم جستنہ جستنہ فراہم می آیند مجلس رنگینی می شود مردم حسین در آنجا
وارد می شوند طرفہ خلوتے دست بہم میدہد و عجب صحتتے بیسری آید
غرض باین تقریب تانش روز تماشائیان عشرت پرست و نظارگیان
سبک سیر چابک دست داد انبساط میدہند و ذخیرہ احتیاط برائے
یکسال در یکہفتہ می اندوزند خوشا حال ایشان۔

ذکر یازدہم میبرن نامبرده ہر چندیکہ بو فور انکسار و وسعت اخلاق
 و کثرت تواضع و رعایت مہمان داریہا و ترتیب بزم آرائیہا محسوس و اقرا
 خود است لیکن بعلاقہ دارو نگلی ارباب رقص و نشاط و تقریب جمعیت
 اہل طرب فی الجملہ مطعون است چون وزیر الملک بتجرع میلے دارند
 و با اہل حسن و جمال و اصحاب غنچ و دلال از آنجا کہ توجہ خاطر این عزیز
 بتقدیم حسن خدمات معزز و محترم است و در تلاش مردم حسین طرفہ دہستے
 دارد و ہر روز پیکرے تازہ با فسون تسخیر میکند از دیگر مصاحبانش کہ وہ خان
 اش از ہجوم جلوہ گلرخان گلشن آباد است و کاشانہ اش از ورود جمعینا
 آشیانہ پر یزاد ہر جا کہ گل رخسار است مال صحبت او است و ہر کسے کہ
 نشہ حسنے دار و شیفۃ بزم سراپا کیفیت او امارد رنگیں از کلاونت بچہ باغیہ
 در حلقہ بزمش خیل در خیل و نو خطان و چسپ از ہنود و سلمین در دائرہ
 مجلسش جوق در جوق ہر ماہے یازدہم میکند ارباب رقص بے اینکہ
 تکلیف نماید از صبح در محفل او خبر گردیدہ و سنت بردل دویدہ گذارشتہ
 برقص و سرود اشتغال می نمایند و ہمیں قسم قوالان و نقالان بے شائبہ موقع
 بادائے مجرامی پردازند چون خمیہ مستعد و ایتادہ میکنند و فروش رنگیں
 گسترده می شود و برائے اہل شہر صلائے عام است مردم خوب خوب چیدہ
 چیدہ دریاں مجمع میشوند و آنہم ہجوم اہل حسن می شود کہ نگاہ از کثرت

اشخاص حسین و افرات مردم دانشیں دست و پاگم می کند و چون نادیدگان خود را بعیب گرسنه چشمی می نمایند اسباب طرب برائے ہر کس مفت است و سواد تماشا جہتہ ہر کد ام رایگان اگر مبلغ خطیری درخانہ بخرچ آرند این صحبت و تماشا امکان ندارد و این کیفیت میسر نمی آید ہمہ شب از وفور شمع و چراغ بمعش نور علی نور است و فضائش ہمسر وادی طور در صحن آل بزمگاہ تجلی دستگاہ ارباب حرفہ اقسام دکاکین از اطعمہ و اشربہ مرغوب و تنقلات دسپ چید و ماکولات ضروری بنظار گریان عرض میکنند چون محفل از استطاعت درستی و توسعه خاطر خواہی دارد در تقدیم مراسم ہمانداری تصور نمی کند و مردم ممتاز و مخصوص را در اماکن متعددہ کہ ہر یکے رنگینی فرش و خوش ہوائے رشک دیگر سیت تکلیف نمودہ بطعام و نواکہ و رواج توابع می نمایند و نشہ سنجازا بجهتہ تروماعی صحبت و برطیب مشام بصبہا کشی ہم مختار می گرداند و عطریات بوفور پیش ہر کسے می گذارند غرض در ہمان داری بے بدست و در بزم آرائی ضرب المثل خانہ اش بہچو خانہ امرا جلوہ پری رخان جہاں۔

ذکر دوازدهم ربیع الاول در سرائے عرب کہ از قلعه بادشاہی بمسافت سہ گروہ واقع شدہ و بسبب توطن اہل عرب کہ ہمہ منوطن بادشاہی اند آب و رنگ دیگر یافتہ و در ماہ ربیع الاول

خصوص دو اردہم طرفہ مجمع و عجیب کیفیت دست می دهد قریب دو ہزار کس
 از اعراب در مسجد کے کہ در وسط آں سرا واقع شدہ حوض وسیع و فضائے
 دل کشائے دارد و با مش مکرم خاں مرحوم است مجتمع گردیدہ تمام شب
 زمزمہ سنج مولود می شونند و قضااید عربی کہ در نعت آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وآلہ وسلم شعرائے عرب موزوں کردہ اند باہنگہائے خیر و نشید آئے
 و نقشیں میخوانند و محققین صوفیہ را بصدائق این شعر - بلیت

کسانیکہ یزداں پرستی کنند باواز دولا ب سستی کنند

بوجد و حال می آرند ہر طرف زمزمہ صلوات و از ہر سمت صدائے
 تسبیح و تہلیل و بمسامع میرسد تمام شب باین ہیئت اجماعی کنند
 و ہمیں کہ آثار صبح ظاہر شد بختم قرآن مشغول می شوند چون ہمگی حفاظ اند
 و از قواعد تجوید آشنا سامعہ را طرفہ احتفاظی بہم میرسد و عجب نماز سراپا
 صفوری میسر می آید اہل شہر خصوصاً صلحا و اتقیا بمقتنائے مناسب
 نظرے باین صومعہ رسیدہ با کتاب مشوات اخروی و احرار مقاصد
 معنوی کامیاب مدعا می شونند و استیغائے لذت ذالذہب ہم میس کنند
 چون اہل عرب در تعظیم و تکریم مہمان ضرب المثل اند مقدم این اعزہ
 را بہ ترحیب مبلغے ساختہ بما حضر خرمائے ترکہ در اں سرا خوب بہم میرسد
 استقبال می کنند و شب ضیافت مستوفی از الوان طعام سرا انجام میدہند

دیپالہ ہائے کلاں قہوہ خوری کہ گاہے شیرینی ہم داخل میکنند علی الاتصال بروم
تکلف می نمایند چوں تہوع آور است ہمان در در و قبول سخت اذیت
می کشند فقیر برفاقت خاں صاحب سردفتر اشفاق کیشاں سید حشمت خان
وارد گردیدہ بود معنی این شعر را دریں محل صادق یافته بود۔ بلیت

روزے بخانہ عربی ہماں شدم (کذا)

چنداں خورد قہوہ کہ من قہوہ داں شدم

غرض تفاوت منشاں معنی راہم فال وہم تماشا در آنجا دست میدہد
و برنخے بچیتہ دیدن ملیحان عرب ہمسری میکشد گوا باس مقطع باموافق
ضابطہ نباشد و حسن گرمی و ادائے دلچسپی بنظر نیاید و برائے مخلصہ تمسک
بایں شعری شوند۔ بلیت

محقق ہماں بیند اندر اہل

کہ در خوب رویان چین و چگل

صبح کہ عنان معاودت میگرددانند بملاحظہ فضا و کسب ہوا عشرتے و ہشادہ
قبور متقدمین و عمارات عالیہ مندرسہ عبرتے حاصل می نماید۔ فرد

ایں کما خانہ اقامت کدہ الفت نیست

عبرتے کیرز کیفیت بام و درخویش

اگرچہ دوازدم ربیع الاول عرس حضرت سرور کائنات علیہ اکمل التحیات

در تمام دہلی بسیار آباب و تاب می شود و مجلس ترتیب چراغان بندی بائین مرغوب بعمل می آید و سماع خیلے بہ کیفیت منعقد می گردد۔ لیکن اسلوب بزم آرائی خان زماں بہادر کہ از امرای عمدہ محمد شاہی است و بوفور حیثیت با سلسلہ محامدش تا مہتممائے طرز خاصے دارد در دیوان حسانہ عظیم الشان کہ پیشگاہ صفہ اش در وسعت چوں پیشانی نیکیختاں کشادہ است و در ضمن صحنش حوضے بہار الحیات آمادہ این بزم دلنشیں صورت تزیین می یابد و بقالین ہائے زنگین باج از فضلے گلشن میگردد و در وسط این مسکن سعادت موطن صندوق آثار شریف جلوہ پیرا کردہ زایران در مہتممائے اربعہ متمکن می شوند و باستعمال سلوات حلاوتی بکام امید میرسانند بعد از این کہ افتتاح آل حقہ سربستہ کہ رشک حقہ فلک شعبدہ باز است۔ در میان می آید مردم بہر سمت بنوبت بشریف تقرب آل بساط کرامت مناط بدست آویز صلوات با برکات و تحیات زاکیات باصرہ را گلچین انوار سعادت میگرددانند و بملاحظہ آل متبرکات برائے رستگاری و نجات تحصیل می نمایند تا شام و ظائف زیارت و شرائط استعمال سعادت بعمل می آرند و بعد نماز مغرب آل حقہ شفاعت شفقہ را مضبوط ساختہ متوجہ سماع می شوند قوالان خوش لہجہ و نغمہ طرازان نغمین زمزمہ کہ منتظر ایمانی باشند بگرد توجہ ارباب محفل زمزمہ سنج گردیدہ صوفیہ صافیہ

را بوجد بسمل می آرند از هر طرف شور و شغب بلند می گردد و در هر سمت
 بفریاد و افغان از اهل حال سر می زند به تعظیم تو اجد نشان ارباب مجلس
 بقیام پرداخته هر طرفه سیر میکنند و از هر حلقه تکلم فیض میگزینند از فرط
 هجوم و کثرت خلایق از نظام محفل برهم میخورد و بقسمه کیفیت در جمیع طبایع رسیده
 میکند که مطلق العنان می شوند تماشاخانه غریب و تفرج عجیب بملاحظه مصنوعات
 الهی نصیب نظر گیان میگردود. بدیت

هر چه دیدیم از تو خالی نیست

سبزه شوخست و گل صفا دارد

ذکر کیفیت کسل پوره کسل سنگه از عهد هزاریان بادشاهی است

و باعتبار ثروت و دولت در امثال و اقران خود متفاخر و مباحی پوره
 در نهایت تقطیع و تکلف احداث کرده و از هر قسم طوائف و فواحش
 بازاری که عبارت از مال زاویهها باشد آماده نموده و ارباب مناهی و سکران
 را بحمایت خود جا داده با وجود کثرت جمعیت محتسب در حوالیش راه ندارد
 و قدرت احتساب در خود نمی یابد در هر راسته مالش آنها بلباس
 زنجارنگ خود را بر دم عرض میکنند و در جسم هر کویچه بیوساطت
 میباشی اشخاص را تکلیف می نمایند هوایش شهوت آمیز است و
 فضایش باه انگیز به تخصیص در حوالی شام طرفه محبت می شود و عجب هنگامه

در ہر مکانے رقص است و در ہر جا سرود۔ ارباب فنق بے مخالفت و
مراحت سری در ان کارخانہ کشید و لگل چین خیارک و سوزاک دامن
شہوت را بریز میکنند و چندے بخیازہ حسرت گذرانیدہ مشغول می شوند
غرض طرفہ کارگاہے و عجب تماشاگاہ ہست۔

ذکر کیفیت ناگل متصل سرائے خواجہ بہنت اسدخانی۔ اچ

در نہایت صفا و جلا ترقیب یافتہ و صاحب کمالے کہ موسوم بناگل باشد
مدون گردیدہ است و ہنتم بہرہ نسلان نقوش بنیان دہلی بکمال تقطیع و تزیین
مزین و محلے گردیدہ جوق جوق بتقریب زیارت کہ در حقیقت مدعاے دیگر است
سرگرم تفرج می شوند و باشخاص کہ مربوط اند مجتمع گردیدہ داد دل خوش بنید
بیشتر اہل تجرید و غریب پیشگان باسید قبول و انتخاب آں جماعہ برنگ
گلہائے چین خود را رعنا زیبا ساختہ بجلوہ گاہ عرض می آرند۔ مصرع
تا دوست کرا خواہد و میلش بکہ باشد

و از خواص آں مکان نقل می کنند کہ اگر غریب وارد آں نزہت کردہ
گردد فوراً بچنت می رسد از کثرت تماشاے سواداں تماشاگاہ کہ وسعت
آبادیست تنگتر از دیدہ مور میگرد۔ مردم از صبح عازم آں مکان گردیدہ
طرف شام معاودت می نمایند و در ضمن بازگشت سیر حدایت و باتین کہ
بر سر شایع واقع است می فرمایند غرض دل خوشی کار ہا دارد و چیسرا